

СЛОВАЦЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (48)

УДК 811 [161.2 + 162.4]'367.633

DOI:10.24144/2663-6840/2022.2(48).114–120.

Буднікова Л. Словацька мова в українськомовному середовищі; кількість бібліографічних джерел – 7; мова українська.

Анотація. У статті розглядаються проблемні питання при викладанні словацької мови в українськомовному середовищі. Наводяться подібності та відмінності словацької й української мов на фонетичному і морфологічному рівнях.

Словацьку мову як другу іноземну вивчають у Сторожницькій загальноосвітній школі I–III ступенів, Анталівській загальноосвітній школі I–II ступенів (Ужгородський район), Мукачівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 20 ім. О. Духновича Мукачівської міської ради, Мукачівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 13 Мукачівської міської ради. Крім того, як факультатив, курс за вибором чи гурток словацьку мову опановують 975 школярів у 10 закладах загальної середньої освіти Закарпатської області.

1994 року в Ужгородському державному університеті було відкрите відділення словацької мови та літератури. 1996 року на базі кафедри загального та слов'янського мовознавства була створена кафедра словацької філології, на якій сьогодні навчається близько 60 студентів. Словацька мова в Ужгородському національному університеті викладається на філологічному факультеті, на факультеті туризму та міжнародних комунікацій, на факультеті історії та міжнародних відносин, медичному факультеті та факультеті іноземних мов.

Більшість учнів та студентів, які почали вивчати словацьку мову, не володіла нею взагалі. Тому навчання починалося з початкового рівня. Оскільки для учнів та студентів українська мова є рідною, вивчення словацької мови відбувається на фоні української. Тому треба брати до уваги подібності та відмінності фонетики, граматики, лексики словацької та української мов, звертати увагу на міжмовну омонімію та міжмовну інтерференцію. Мета нашого дослідження – розглянути подібності й відмінності на фонетичному та морфологічному рівнях словацької й української мов, звернути увагу на принципи та методи викладання словацької мови в українськомовному середовищі.

Ключові слова: фонетика, морфологія, звуки, частини мови, словацька мова, українськомовне середовище.

Постановка проблеми. На території України живе близько семи тисяч осіб словацької національності. Найбільша словацька меншина проживає саме на Закарпатті. Тому після проголошення незалежності України постала проблема викладання словацької мови у школах Закарпатської області. 1992 року на базі Сторожницької ЗОШ I–III ступенів на Закарпатті були відкриті початкові класи із словацькою мовою навчання. Для викладання було запрошено вчителів із Словаччини. Але, на жаль, уже в 2000–2001 навчальному році словацька мова в школі почала вивчатися лише факультативно. Нині в цій школі продовжує вивчатися словацька мова як шкільний предмет.

1996 року на базі Ужгородської авторської ЗОШ № 2 був відкритий перший клас із словацькою мовою навчання. До першого класу пішло 20 учнів словацької національності, хоча між першокласниками були і учні української національності. Для викладання в початкових класах було запрошено учителів із Словаччини. У 2001–2002 навчальному році словацькі класи з Ужгородської ЗОШ № 2 перенесено в Ужгородську ЗОШ № 20. Викладали тут 5 учителів із Словацької Республіки, котрі є фахівцями початкового навчання, та випускники сло-

вацького відділення УжНУ.

2011 року була створена спеціалізована загальноосвітня школа I–III ступенів № 4 з поглибленим вивченням словацької мови м. Ужгорода. Зараз у школі навчається близько 300 учнів, з якими працює 31 педагог. Навчання в СЗОШ №4 на I ступені проводиться словацькою мовою, вивчаються державна українська мова та англійська мова. На II–III ступені окремі навчальні предмети вивчаються словацькою мовою. З часу створення в школі працюють 5 вчителів зі Словаччини, відряджені Міністерством освіти Словацької Республіки, та випускники словацького відділення УжНУ.

В Ужгородській ЗОШ № 7 та Ужгородській ЗОШ № 17 факультативно вивчали словацьку мову, яку викладали випускники словацького відділення УжНУ.

Словацьку мову як другу іноземну вивчають у Сторожницькій загальноосвітній школі I–III ступенів, Анталівській загальноосвітній школі I–II ступенів (Ужгородський район), Мукачівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 20 ім. О. Духновича Мукачівської міської ради, Мукачівській загальноосвітній школі I–III ступенів № 13 Мукачівської міської ради.

Крім того, як факультатив, курс за вибором чи гурток словацьку мову опановують 975 школярів у 10 закладах загальної середньої освіти: Сторожницькій загальноосвітній школі I–III ступенів, Середнянській загальноосвітній школі I–III ступенів, Анталівській загальноосвітній школі I–II ступенів, Оноківській загальноосвітній школі I–III ступенів (Ужгородський район), Перечинській гімназії II–III ступенів суспільно-гуманітарного напрямку, Тур'я-Реметівській загальноосвітній школі I–III ступенів, Тур'я-Пасіцькій загальноосвітній школі I–III ступенів (Перечинський район), Великоберезнянській гімназії, Ужгородській загальноосвітній школі I–III ступенів № 15 Ужгородської міської ради та Довжанській загальноосвітній школі I–III ступенів Іршавської районної ради, а також групи зі словацькою мовою навчання функціонують на базі закладів дошкільної освіти № 42 і № 36 загального розвитку Ужгородської міської ради.

1994 року в Ужгородському державному університеті було відкрите відділення словацької мови та літератури. 1996 року на базі кафедри загального та слов'янського мовознавства була створена кафедра словацької філології, на якій сьогодні навчається близько 60 студентів. Словацька мова в Ужгородському національному університеті викладається на філологічному факультеті, на факультеті туризму та міжнародних комунікацій, на факультеті історії та міжнародних відносин, медичному факультеті та факультеті іноземних мов. Більшість учнів та студентів, які почали вивчати словацьку мову, не володіла нею взагалі. Тому навчання починалося з початкового рівня. Оскільки для учнів та студентів українська мова є рідною, вивчення словацької мови відбувається на базі української. Тому треба брати до уваги подібності та відмінності фонетики, граматики, лексики словацької та української мов, звертати увагу на міжмовну омонімію та міжмовну інтерференцію.

Аналіз досліджень. Викладання словацької мови в українськомовному середовищі було предметом дослідження З. Гілецької, яка розглядала проблемні питання при вивченні словацької мови у Львівському національному університеті ім. І. Франка [Гілецька 2003]. І. Шпілько досліджувала проблеми інтерферентних явищ як результат співвіднесеної словацько-української групової двомовності, де торкнулася і проблем викладання словацької мови в українськомовному середовищі [Шпілько 2003].

Мета нашого дослідження – розглянути подібності та відмінності на фонетичному й морфологічному рівнях словацької та української мов, звернути увагу на принципи та методи викладання словацької мови в українськомовному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Л. Щерба зауважив, що можна вигнати рідну мову з класу, але неможливо вигнати її з голів учнів [Щерба 1974, с. 83]. Незважаючи на всі зусилля викладача, учні мимовільно, особливо на перших порах, намагаються встановити у своїй свідомості зв'язки між правилами рідної мови та іноземної. Тому доціль-

ним є при викладанні іноземної мови виходити з порівняння з рідною мовою. Це також стосується і словацької мови, оскільки вона дуже близька до української, і в тих, хто починає її вивчати, виникають аналогії з рідною мовою. Учні мимоволі починають зіставляти дві мови. При зіставленні двох мов часто стикаємося з трьома групами мовних явищ:

- а) такими, що мають аналоги в рідній мові учнів;
- б) такими, що не мають аналогів;
- в) такими, що частково збігаються у двох мовах [Бігич 2013, с. 119].

Мовні явища, які належать до першої групи, засвоюються порівняно легко, тому що при цьому відбувається перенесення мовленнєвих навичок і вмій рідної мови на іноземну. Найбільшу складність мають явища, які частково збігаються у двох мовах: виявляється негативний вплив рідної мови [Бігич 2013, с. 119]. Це також проявляється і при вивченні словацької мови. Тому необхідно провести порівняльний аналіз словацької й української мов, щоб передбачити помилки на різних рівнях мови і встановити труднощі їх засвоєння. Такий аналіз здійснюється з метою прогнозування труднощів, з якими можуть зіткнутися учні та студенти при оволодінні нерідною для них мовою, і побудови методики навчання, покликаної допомогти і викладачеві, й учням чи студентам подолати ці труднощі [Бігич 2013, с. 120].

З найбільшим ступенем імовірності можна передбачити фонетичні помилки. Спочатку зіставимо фонетичний рівень словацької та української мов і визначимо найбільш типові огріхи на цьому рівні.

Вивчення словацької мови українські учні та студенти починають з алфавіту, голосних та приголосних звуків, вимови та читання. При погляді на словацький алфавіт в українського учня виникає подив, а інколи й почуття страху. Оскільки в словацькому алфавіті нараховується 46 літер, а в українському тільки 33. З них словацький алфавіт на позначення голосних має 12 літер, український – 10, на позначення приголосних – 34, український – 22. В основі словацького алфавіту лежать латинські літери, які доповнені діакритичними знаками, а в основі українського алфавіту – літери кирилиці. Словацька мова не має м'якого знака, який є в українській. У словацькій мові для позначення пом'якшення приголосних звуків на письмі використовується знак м'якшення. При поясненні українському учневі діакритичних знаків словацької мови можна використати способи позначень м'якості в українській і словацькій мові, наприклад, *дь – d', ть – t', ль – l', нь – ñ*. Замість знака м'якшення в словацькій мові використовується діакритичний знак пом'якшення. При цьому необхідно наголосити, що словацька мова, на відміну від української, має лише чотири пари твердих і м'яких приголосних (**d – d', t – t', l – l', n – ñ**), українська – 9 пар (**[д]-[д']**, **[т]-[т']**, **[з]-[з']**, **[с]-[с']**, **[дз]-[дз']**, **[ц]-[ц']**, **[ч]-[ч']**, **[л]-[л']**, **[р]-[р']**). Ця відмінність часто призводить до суттєвих помилок у вживанні та вимові словацьких так

званих «*obojačuch*» приголосних звуків **b, p, m, v, z, s, r**, які повинні вимовлятися твердо. Українськомовні учні сполучення звуків *sa, si, se* під впливом української мови вимовляють м'яко, а не твердо, як це є у словацькій мові. Так само відрізняється кількість твердих та м'яких звуків у словацькій та українській мовах: твердих звуків у словацькій мові є 8 (**d, t, n, l, k, g, h, ch**), в українській мові – 22 (**д, т, л, н, р, з, ц, с, дз, б, п, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, ґ, дж**), м'яких звуків словацька мова має 11 (**d', t', ň, ĺ, c, č, š, dz, dž, ž, j**), українська – 10 (**д', т', л', н', з', дз', р', с', ц', й**). Тому в результаті гіпнозу рідної мови українські учні часто плутають ці звуки, оскільки вони дуже схожі у вимові, але відрізняються за твердістю і м'якістю, яка більшою мірою виявляється при написанні після них твердого чи м'якого **і**. Також у словацькій мові наявні складотворчі приголосні **r, l** (*vrba, vlk, prst*), в українській мові такі складотворчі звуки занепали, оскільки перед ними внаслідок повногласся виникли звуки **е** або **о** (*верба, вовк, перст*). Тому при вимові цих звуків українські учні та студенти допускаються помилок і вимовляють складотворчі звуки з **е** або **о**, наприклад, замість *prvú* часто можна почути *pervú*. Вказавши на цю відмінність між українською і словацькою мовами, можемо зменшити кількість помилок при вживанні словацьких складотворчих звуків, і слова з цими звуками учні запам'ятовують легко.

На відміну від української, у словацькій мові наявні довгі і короткі голосні та дифтонги. У словацькій мові є шість коротких голосних [*a, ä, e, i (y), o, u*], п'ять довгих [*á, é, í (ý), ó, ú*] та чотири дифтонги [*ia, iu, ie, ô*]. Українська мова має тільки шість голосних [*a, o, y, u, e, i*], чотири літери *я, ю, є, ї*, які передають звуки [*ja, ju, je, ji*]. Труднощі для українського учня складають саме довгі голосні, довгота яких позначається і на письмі. В українській мові голосні звуки можуть бути наголошеними і ненаголошеними. На відміну від словацької, у ній ненаголошені голосні підлягають якісним змінам, наприклад, укр. *весело* [*'vese^olo*], слов. *veselo* [*'veselo*]. Тому інколи при вимові українські учні це явище переносять на словацьку мову, що призводить до помилок у вимові. У словацькій мові довгі і короткі голосні мають

розрізнявальну функцію, так само як в українській мові ненаголошені і наголошені голосні (*мукá – мўка, тукá – тўка*). Якщо про це відразу наголосити учням, вони краще зрозуміють функцію коротких і довгих голосних у словацькій мові і не будуть робити помилок при їх вживанні.

У словацькій мові голосний **і** з етимологічних причин на письмі позначається як **і/у**. В українській мові, на відміну від словацької, окрім **і**, ще наявний голосний **и**, який вживається після твердих приголосних. У більшості слів, які збігаються зі словацькою, літера **и** пишеться там, де у словацькій мові потрібно вживати **у**. Тому при вивченні «вибраних слів» словацької мови можна використати зіставлення з українською мовою (*би – бу, аби – абу, бик – бўк, син – сўп, сир – сўр, риба – рўба, мило – мўдло, язук – јазук*). Так само українська мова допомагає і при вивченні вживання **ä** на письмі після губних **b, p, m, v**, оскільки в українській мові історично на цих місцях наявна літера **я** і часто потрібно писати апостроф (*м'ясо – mäso, пам'ять – pamät', дев'ять – devät', н'ять – päť, хлоп'я – chlápä, в'янути – vädnút'*).

У словацькій мові наголос завжди падає на перший склад, в українській він рухомий і вільний, може бути на будь-якому складі. Це явище інколи теж викликає труднощі в учнів, які не звикли наголошувати тільки перший склад у слові.

Дифтонгів в українській літературній мові немає, вони наявні у словацькій мові. Тому саме ці звуки є складними для учнів. При вимові словацьких дифтонгів школярі, як правило, розкладають *ia, ie, iu* на два склади, інколи вкладають *j, ä* замінюють на *o* або *ó* (*možet, pójdem*) [Гілецька 2003, с. 72]. Для їх вимови необхідно формувати нову артикуляційну базу завдяки вправам та тренуванням. З першого заняття дуже важливо виконувати фонетичні та орфоепічні вправи, оскільки неправильне фіксування орфоепічних навичок пізніше дуже важко виправляти [Гілецька 2003, с. 73].

У таблиці наочно показано, які фонетичні труднощі можуть мати українськомовні учні та студенти при вивченні словацької мови.

№	Характеристика	Українська мова	Словацька мова
1	Кількість літер в алфавіті	33	46
2	Кількість голосних	6 [a, o, y, u, e, i]	11 6 коротких [a, ä, e, i (y), o, u], 5 довгих [á, é, í (ý), ó, ú]
3	Дифтонги	–	4 дифтонги [ia, iu, ie, ô]
4	Дистинктивна функція довгих голосних	–	+ sud – súd
5	Якісні зміни ненаголошених голосних	+ <i>весело</i> [<i>'vese^olo</i>]	– <i>veselo</i> [<i>'veselo</i>]
6	Кількість приголосних	32	26
7	Кількість м'яких приголосних	10 д', т', л', н', з', дз', р', с', ц', й	11 d', t', ň, ĺ, c, č, š, dz, dž, ž, j

8	Кількість твердих приголосних	22 д, т, л, н, р, з, ц, с, дз, б, в, м, ф, г, к, х, ж, ч, ш, і, дж	8 d, t, n, l, k, g, h, ch
9	Кількість подвійних приголосних	–	7 b, p, m, v, z, s, r
10	Пари приголосних за твердістю і м'якістю	9 пар [д]-[д'], [т]-[т'], [з]-[з'], [с]- [с'], [лз]-[лз'], [ц]-[ц'], [н]- [н'], [л]-[л'], [р]-[р']	4 пари [d] – [d'], [t] – [t'], [l] – [l'], [n] – [ŋ]
11	Складотворчі приголосні звуки	–	+ vfk, prst
12	Оглушення приголосних на кінці слова	–	+ dub [dup]
13	Дистинктивна функція словесного наголосу	+ му́ка – мука́	–

На морфологічному рівні у словацькій та українській мовах також багато як відмінностей, так і подібностей. Хоч вивчення словацької морфології для українських учнів та студентів є менш проблемним, ніж фонетики. Словацька та українська мови мають ідентичну кількість частин мови, граматичних категорій, відмінків (українська мова має 7 відмінків, словацька – 6), подібне відмінювання іменників, прикметників, утворення ступенів порівняння прикметників та прислівників тощо.

Вивчення словацької мови, як правило, починається з дієвідмінювання дієслів. Першим розглядають дієслово *бути*, дієвідмінювання якого у словацькій мові суттєво відрізняється від дієвідмінювання українського відповідника. В українській мові в усіх особах однини і множини теперішнього часу вживається форма *є*, у словацькій мові для кожної особи своя форма (*som, si, je, sme, ste, sú*), що викликає труднощі і суттєві помилки при дієвідмінюванні дієслова *бути* українськими студентами. Особливо це стосується 3 особи множини, де у словацькій мові вживається форма *sú*, а в українській – *є*, наприклад, укр. *На столі є книги*, слов. *Na stole sú knihy*. Українські учні та студенти часто це плутають і переносять українську форму дієслова *бути* на словацьку мову, тому час від часу можна почути *Na stole je knihy*, що вже є суттєвою помилкою. В українській мові формам минулого часу не властива категорія особи, на яку може вказувати тільки займенник (*я був, була, ти був, була, він був, вона була, ми були, ви були, вони були*), у словацькій мові у минулому часі виражається категорія особи окремою формою дієслова (*bol som, bol si, bol, boli sme, boli ste, boli*), що складає труднощі для українського учня. Під впливом української мови часто можна почути вислів *ja bola doma*, або з додаванням закінчення *bolam doma*, що не є зрозумілим для носія словацької мови. Для уникання цих помилок необхідно виконувати багато вправ на вживання дієслів у минулому часі. Це також стосується й майбутнього часу дієслів, оскільки закінчення 1 особи однини в українській мові (*я буду*) і закінчення 3 особи множини у словацькій мові (*oni, ony budú*) абсолютно збігаються за фор-

мою, але різні за значенням, що також спричиняє низку помилок (напр. *ja budú doma* замість *budem doma*). Також учні часто плутають словацьке дієвідмінювання дієслів у теперішньому часі 1 особи однини та 3 особи однини з українською мовою (укр. *я працюю, вони працюють*, слов. *ja pracujem, oni pracujú*), переносячи українські закінчення на словацьку мову, напр. *Ja študujú na univerzite* замість *Ja študujem na univerzite*. Інколи спостерігаються випадки, коли студенти об'єднують творення минулого часу в словацькій мові з теперішнім часом, наприклад, можна почути такі вислови, як *myslím som, chcem som*.

При відмінюванні іменників чоловічого роду у словацькій мові наявна категорія чоловічої особи, яка виявляється відповідним закінченням у Д. та М. відмінках однини (для істот **-ovi**, для неістот **-u, -e**). В українській мові іменники чоловічого роду у Д. та М. відмінках однини мають паралельні закінчення **-у/-ови** (*студенту/студентові*). Під впливом української мови учні та студенти переносять ці закінчення на словацьку мову (*dat' knihu študentu*). Це також стосується і Д. та М. відмінків множини, де у словацькій мові є закінчення **-om, -och** (*študentom, o študentoch*), в українській мові – **-ам, -ах** (*студентам, студентах*). Замість *dat' knihu študentom, rozprávaj' sa o študentoch* можна почути вирази з українськими закінченнями *dat' knihu študentam, rozprávaj' sa o študentach*. Проблемний і орудний відмінок множини, де у словацькій мові основним закінченням є **-mi** (*ist' so študentmi*), а в українській мові **-ами** (*ŭti iz študentami*). Студенти в українськомовній аудиторії під впливом української мови ці закінчення переносять на словацьку мову (*ist' s rodičami* замість *ist' s rodičmi*). При вивченні відмінювання іменників жіночого та середнього родів українські учні роблять менше помилок, оскільки закінчення майже збігаються з українською мовою. Тому доцільніше би було починати вивчення відмінювання іменників в українськомовній аудиторії з жіночого та середнього роду, а не з чоловічого, як це є в усіх словацьких граматиках.

Певні труднощі в українських учнів та студентів наявні і при відмінюванні прикметників. Особливо це стосується називного відмінка множини,

де, на відміну від української мови, наявна диференціація між назвами істот та неістот. У словацькій мові у прикметниках, які узгоджуються в множині в називному відмінку з назвами істот чоловічого роду, є закінчення **-í** (*dobrí študenti*), закінчення **-é** у прикметниках, які узгоджуються з іменниками жіночого та середнього родів та назвами неістот чоловічого роду (*dobré študentky, vysoké domy, pekné mestá*). На відміну від словацької мови, в українській у всіх випадках у прикметниках у називному відмінку множини є закінчення **-і** (*хороші студенти, старанні студентки, гарні міста*), що також призводить до плутанини. Замість *Slovenské mestá sú veľmi pekné* студенти використовують конструкцію *Slovenskí mestá sú veľmi pekní* за аналогією до української мови *Словацькі міста дуже гарні*. При відмінюванні словацьких присвійних прикметників також спостерігаються певні труднощі, спричинені впливом української мови. У словацькій мові в називному відмінку однини при присвійних прикметниках наявні суфікси **-ov, -ova, -ovo** та **-in, -ina, -ino**. В українській в однині є суфікси **-ів, -ов-а, -ов-е** та **-ин, -ин-а, -ин-е**, у множині всюди є закінчення **-і**. Тому українські студенти ці закінчення переносять на словацьку мову, наприклад, замість *otcovo auto* вживають конструкцію *otcove auto*. Закінчення **-е** у словацькій мові вказує на множину, не на однину, як це є в українській.

Певні труднощі в українських учнів та студентів виникають і при відмінюванні займенників. У займенниках словацької мови 1, 2, 3 особи наявні короткі і повні форми у родовому, давальному і знахідному відмінках однини. Словацька мова успадкувала давні енклітичні форми особових займенників з праслов'янської мови, українська мова втратила ці форми (вони наявні лише в окремих діалектах), зберігши лише повні займенники [Вступ 1966, с. 286]. Як зазначає І. Шпітько, маючи в арсеналі лише одні засоби вираження особи, українські студенти наполегливо вводять у своє словацьке мовлення повні форми, використовуючи при цьому моделі на зразок рідної мови та нехтуючи умовами, у яких мають виступати енклітичні форми: *daj mne pero* замість *daj mi pero*; *chcem teba poprosit'* замість *chcem ťa poprosit'* [Шпітько 2003, с. 92]. Також під впливом української мови переносять закінчення на словацьку мову, особливо це стосується відмінювання присвійних займенників, напр. *vášeho, vášoho* замість *vášho*, пор. укр. *вашого*.

При відмінюванні числівника труднощі переважно виникають із кількісними. Це стосується вживання форм *dvaja, dva, dve, traja tri*. Оскільки українська мова має тільки форми *два, дві*, то українські студенти замість *dvaja študenti, traja študenti* використовують форму *dva študenti, tri študenti*.

В українських студентів є деякі складнощі при вживанні прийменників словацької мови, зокрема **do, k**. Найбільш поширеним значенням прийменника **do** у словацькій мові є «напрямок всередину предмета, простору»: *nastúpiť do autobusu, naliat' do pohára, ísť do školy, do práce* [Ološtiak 2013, с. 81]. В українській мові в цьому значенні вживається при-

йменник **в** або **на** із знахідним відмінком, наприклад, *сісти в (на) автобус, налити в склянку, йти на роботу*. В українській мові саме прийменник **в** вказує на спрямованість дії всередину предмета, простору, а **до** – на те, що дія відбувається в напрямку до нього і може не закінчуватися проникненням усередину. Наприклад, *Семирічний Іван вже ходить до школи; щодня о восьмій ранку він іде в школу*. Тому словацькі вирази *ísť do knižnice, do školy* в українській мові вживаються з прийменником **в/у**: *йти у бібліотеку, в школу*. Хоч, як зазначає І. Вихованець, прийменник **в** із знахідним відмінком і прийменник **до** із родовим відмінком в українській мові можуть взаємозамінюватися: *зайти в хату – зайти до хати* [Вихованець 1980, с. 111]. Але це правило не діє при пов'язуванні прийменника **до** з назвами осіб: *йти до лікаря, йти до батьків*. У цьому випадку у словацькій мові вживається прийменник **k** з давальним відмінком: *ísť k lekárovi, ísť k rodičom*. Тому українські учні та студенти часто плутають ці прийменники і замість *ísť k lekárovi* під впливом української мови вживають *ísť do lekára*, що викликає непорозуміння з боку носія словацької мови.

Для вираження часового значення в українській мові найчастіше вживається прийменник **з** із родовим відмінком, а в словацькій **od**: *z kінця шістдесятих років* (звідка від кінця шістдесятих років), *z kінця минулого століття*. У словацькій мові в цьому значенні може бути тільки прийменник **od**: *od konca 60 rokov*. На відміну від словацької, в українській мові значення причини частіше виражається прийменником **від**, наприклад, *померти від інфаркту*, а в словацькій у цьому випадку використовують прийменник **na** у знахідному відмінку: *zomriet' na infarkt*. Українські учні та студенти також часто плутають ці прийменники.

Прийменник **proti** (**oproti**) у словацькій мові пов'язується з давальним відмінком і має значення напрямку до чогось, що знаходиться на протилежному боці: *vykročit' proti nepriateľovi, pozerat' sa proti slnku* [Ološtiak 2013, с. 82]. В українській мові в цьому значенні вживається прийменник **проти**, але в родовому відмінку: *виступити проти ворога, дивитися проти сонця*. Виражаючи мету, прийменник **proti** передає значення небажаної дії або стану: *liek proti chrípke, postriekat' proti hnilobe*. В українській мові для вираження значення мети вживається прийменник **проти**, але в родовому відмінку: *подвійна дія проти жирного блиску* або прийменник **від** теж у родовому відмінку: *ліки від грипу, ліки від головного болю*. У словацькій прийменник **proti** може виражати й допустове значення: *urobit' proti zakazu, odísť proti jeho vôli*. В українській мові в цьому значенні вживається прийменник **проти** в родовому відмінку: *зробити проти волі*. В усталених висловах прийменник **proti** має часове значення: *pustit' sa proti noci*. В українській мові наявні подібні вислови, але з прийменником **проти** в родовому відмінку: *проти ночі; Люди вмовили матір не вертатися додому проти ночі*. Тому досить часто українські учні та студенти під впливом української мови прийменник **proti** пов'язують із родовим відмінком, на-

приклад, *bojovať proti vrahom* замість *bojovať proti vrahom*.

Також українські учні та студенти плутають вживання словацьких прийменників **cez**, **o**. У словацькій мові прийменник **cez** часто набуває значення часового простору: *cestovať cez prázdniny, pracovať cez rok*. В українській мові в цьому значенні переважно вживається прийменник **протягом** із родовим відмінком: *працювати протягом року*. Прийменник **o** у словацькій мові має значення місця дотику: *opriet' sa o dvere, priviazat' o stĺp*, може виражати значення часового інтервалу: *konat' sa o dva roky, vrátit' sa o hodinu* та значення міри: *je o dva roky starší* [Ološtiak 2013, с. 83]. В українській мові у цих значеннях переважно вживаються прийменники **через**, **на**: *повернутися через годину, на два роки старший*. Тому українські учні та студенти плутають значення прийменника **cez** і **o**. Ви-

раз *stretneme sa cez týždeň* перекладають дослівно *зустрінемося через тиждень* замість *зустрінемося протягом тижня*, вислів *stretneme sa o týždeň* відповідає українському значенню *зустрінемося через тиждень*.

Висновки. Отже, коли викладач знає, з якими труднощами можна зіткнутися при викладанні словацької мови в українськомовному середовищі, відразу звертає увагу на можливі проблеми й помилки, які можуть допускати учні чи студенти. Звичайно, це також треба брати до уваги і при створенні відповідних вправ та підручників для вивчення словацької мови. Наразі актуальною є підготовка наукової праці, де б на фонетичному, морфологічному та інших рівнях зіставлялися словацька та українська мови, що суттєво б допомогло при викладанні словацької мови в українськомовному середовищі.

Література

1. Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика / за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. Київ: Наукова думка, 1980. 285 с.
3. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. Київ: Наукова думка, 1966. 595 с.
4. Гілецька З. До проблеми вивчення словацької мови як іноземної в українському мовному середовищі. *Studia Slavistica. 2. Перспективи розвитку славістики в Україні*. Ужгород: Мистецька лінія, 2003. С. 68–78.
5. Шпілько І. Інтерферентні явища як результат співвіднесеної словацько-української групової двомовності. *Studia Slavistica. 2. Перспективи розвитку славістики в Україні*. Ужгород: Мистецька лінія, 2003. С. 88–93.
6. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в школе. *Общие вопросы методики*, 2-е изд. Москва: Высшая школа, 1974. 112 с.
7. Ološtiak M., Ivanová M. Kapitoly z lexikológie (Lexikálna syntagmatika a viacslonné pomenovania). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. 251 s.

References

1. Bihych O.B., Borysko N.F., Boretska H.E. (2013) *Metodyka navchannia inozemnykh mov: teoriia i praktyka* [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice] / za zah. red. S.Yu. Nikolaievoi. Kyiv: Lenvit. 590 s. [in Ukrainian].
2. Vykhoanets I.R. (1980) *Pryimennykova systema ukraïnskoi movy* [The prepositional system of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. 285 s. [in Ukrainian].
3. *Vstup do porivnialno-istorychnoho vyvchennia slovianskykh mov* (1966) [Introduction to the comparative-historical study of Slavic languages]. Kyiv: Naukova dumka. 595 s. [in Ukrainian].
4. Hiletska Z. (2003). *Do problemy vyvchennia slovatskoi movy iak inozemnoi v ukraïnskmu movnomu sere dovysshchi* [To the problem of learning the Slovak language as a foreign language in the Ukrainian language environment]. *Studia Slavistica. 2. Perspektyvy rozvytku slovakistyky v Ukraïni*. Uzhhorod: Mystetska liniia. S. 68–78 [in Ukrainian].
5. Shpitko I. (2003) *Interferentni iavysheha iak rezultat spivvednesenosti slovatsko-ukraïnskoi hrupovoi dvomovnosti* [Interference phenomena as a result of correlated Slovak-Ukrainian group bilingualism]. *Studia Slavistica. 2. Perspektyvy rozvytku slovakistyky v Ukraïni*. Uzhhorod: Mystetska liniia. S. 88–93 [in Ukrainian].
6. Shcherba L.V. (1974) *Prepodavaniye inostrannykh yazykov v shkole. Obshchiye voprosy metodiki*, 2 izd. [Teaching foreign languages at school. General questions of methodology]. Moskva: Vysshshaya shkola. 112 s. [in Russian].
7. Ološtiak M., Ivanová M. (2013) *Kapitoly z lexikológie (Lexikálna syntagmatika a viacslonné pomenovania)* [Chapters from lexicology (Lexical syntagmatics and multi-word names)]. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 251 s. [in Slovak].

THE SLOVAK LANGUAGE IN THE UKRAINIAN-SPEAKING ENVIRONMENT

Abstract. The article considers problematic issues in the teaching of the Slovak language in the Ukrainian-speaking environment. The similarities and differences of the Slovak and Ukrainian languages at the phonetic and morphological levels are given. The principles of teaching the Slovak language in the Ukrainian language environment are described.

The Slovak language is studied as a second foreign language at the Storozhnytsia comprehensive school of grades I–III, the Antalovtsy comprehensive school of grades I–II (Uzhhorod district), the Mukachevo comprehensive school of grades I–III No. 20 named after O. Dukhnovych of the Mukachevo City Council, Mukachevo Secondary School of Grades I–III No. 13 of the Mukachevo City Council.

In addition, 975 schoolchildren of 10 institutions of general secondary education in the Transcarpathia region master the Slovak language as an additional course, optional course or group.

In 1994, the department of Slovak language and literature was opened at Uzhhorod State University. In 1996, the Department of Slovak Philology was formed on the basis of the Department of General and Slavic Linguistics, which has about 60 students now. The Slovak language is taught at the Uzhhorod National University at the Faculty of Philology, the Faculty of Tourism and International Communications, the Faculty of History and International Relations, the Faculty of Medicine, and the Faculty of Foreign Languages.

Most pupils and students who started learning the Slovak language did not speak it at all. Therefore, training began at the elementary level. Since Ukrainian is the native language for pupils and students, the study of the Slovak language takes place on the base of Ukrainian. Therefore, it is necessary to take into account the similarities and differences of the phonetics, grammar, vocabulary of the Slovak and Ukrainian languages, pay attention to interlingual homonymy and interlingual interference.

The purpose of our research is to consider the similarities and differences at the phonetic and morphological levels of the Slovak and Ukrainian languages, to pay attention to the principles and methods of teaching the Slovak language in the Ukrainian-speaking environment.

Keywords: phonetics, morphology, sounds, parts of speech, the Slovak language, the Ukrainian-speaking environment.

© Буднікова Л., 2022 р.

Лєся Буднікова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри словацької філології Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; budnikova.lesya@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-5964-1019>

Lesia Budnikova – Candidate of Philology, Associate Professor of the Slovak Filology Department of Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; budnikova.lesya@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-5964-1019>